

Trịnh Hữu Long - Tại sao trưng bày tranh lại phải xin phép?

Xin – cho.

19/8/2022

Họa sĩ Bùi Chát, người có triển lãm tranh bị phạt hành chính vì không xin phép. Ảnh: Luxuo.

Từng có thời ở nước ta người dân muốn mổ gà mổ lợn hay đi sang tỉnh, thành khác cũng phải xin giấy phép từ cơ quan công quyền hay từ đơn vị công tác.

Những chuyện kỳ lạ như vậy nghe như từ mấy thế kỷ trước, nhưng kỳ thực nó là hiện thực sống động ở Việt Nam thời bao cấp cách đây mới chỉ vài chục năm. Thể chế trung niên nước ta hiện nay chắc hẳn vẫn còn nhớ rất rõ.

Thời bao cấp, “xin, cho” không còn là những thủ tục pháp lý thuần túy nữa, nó đã thành một thứ văn hóa hằn sâu trong xã hội, khiến cho việc đầu tiên người ta nghĩ đến khi muốn làm một việc gì đó là: có phải xin phép không?

Mọi chuyện ngày nay dĩ nhiên đã dễ thở hơn nhiều so với ngày xưa. Không những rất nhiều thủ tục “xin, cho” đã bị bãi bỏ mà văn hóa “xin, cho” cũng không còn quá đậm nét. Nhưng điều đó không ngăn cản Chính phủ ban hành [Nghị định 113/2013/NĐ-CP](#) về hoạt động mỹ thuật với các quy định về việc xin cấp phép tổ chức triển lãm. [1]

Từ cơ quan công quyền cho đến công chúng đều ngầm hiểu đây là quy định bắt buộc với mọi cuộc triển lãm mỹ thuật cho công chúng tới xem. Nhưng mọi chuyện không hoàn toàn như vậy.

Nghị định 113: Không rõ có phải xin phép hay không

Tại Điều 8 về những hành vi bị nghiêm cấm, Nghị định 113 không cấm tổ chức triển lãm mỹ thuật cho công chúng.

Nghị định này cũng hoàn toàn không nói rằng tổ chức triển lãm mỹ thuật cho công chúng thì phải xin phép.

Nhưng nó làm một việc: quy định về tiêu chuẩn bắt buộc đối với địa điểm tổ chức triển lãm; thẩm quyền cấp giấy phép triển lãm; và hồ sơ, thủ tục cấp giấy phép triển lãm.

Tóm lại: không cấm, không buộc xin cấp phép, nhưng lại quy định thủ tục xin cấp phép.

Vậy thì nên hiểu rằng tổ chức triển lãm mỹ thuật là phải xin phép hay không phải xin phép?

Theo ngôn ngữ văn bản thì chúng ta không có câu trả lời.

Trong trường hợp luật không rõ ràng đó, cơ quan công quyền không có cơ sở để buộc người dân xin phép và người dân không có nghĩa vụ phải tuân thủ. Công quyền chỉ được làm những gì pháp luật cho phép, còn người dân được làm những gì pháp luật không cấm.

Nghị định 38: Xử phạt vô căn cứ

Thông lệ ban hành văn bản pháp luật ở Việt Nam là ứng với mỗi vấn đề sẽ có một nghị định quy định về quyền, nghĩa vụ của các chủ thể trong một lĩnh vực, trong đó nói rõ thủ tục cấp phép; đồng thời có một nghị định quy định về xử phạt hành chính trong lĩnh vực đó (và có thể một số lĩnh vực khác nữa).

Tương ứng với Nghị định 113 kể trên là [Nghị định 38/2021/NĐ-CP](#) về xử phạt vi phạm hành chính trong lĩnh vực văn hóa và quảng cáo. [2] Nghị định này nói rõ “tổ chức triển lãm mỹ thuật mà không có giấy phép theo quy định” thì bị xử phạt hành chính.

Vấn đề là có quy định nào nói tổ chức triển lãm mỹ thuật thì phải xin phép không? Câu hỏi này đưa chúng ta trở lại với phần trên: Nghị định 113 hoàn toàn không rõ ràng về việc có phải xin phép hay không.

Mà đã không rõ ràng thì làm sao có cơ sở để xử phạt?

Trưng bày tranh thì có cần phải xin phép hay không?

Đây là câu hỏi chính của bài này. Ta hãy xem pháp luật nên quy định như thế nào.

Một người vẽ ra một bức tranh và bày ra cho công chúng tới xem thì lý do gì phải xin phép?

Các nguyên tắc rường cột của pháp luật đều dựa trên giả định rằng con người nghiêm nhiên có quyền tự do (điều này Hồ Chí Minh nói rõ trong Tuyên ngôn Độc lập), và mọi hành vi giới hạn, can thiệp vào quyền tự do đó đều phải có lý do hợp lý, chính đáng.

Trưng bày tranh về cơ bản liên quan đến quyền sở hữu, quyền tự do biểu đạt và quyền tự do hội họp. Đây là những quyền căn bản của con người, muốn cấm hay hạn chế phải có lý do.

Lý do hợp lý, chính đáng cho việc bắt buộc xin cấp phép triển lãm mỹ thuật là gì?

Đó là khi có cơ sở để tin rằng hoạt động triển lãm mỹ thuật – trong một số trường hợp – có khả năng ảnh hưởng đến (1) quyền, lợi ích của cá nhân, tổ chức khác và (2) lợi ích công cộng.

Một người được tự do làm gì tùy thích, trừ khi việc làm đó ảnh hưởng đến người khác. Đây chính là giới hạn của tự do, là lúc chính quyền phải ra tay để hạn chế, trừng phạt. Vì nếu không ảnh hưởng đến ai thì sao phải ra tay?

Đến đây, ta có thể hình dung ra một số tiêu chí để xác định các trường hợp cần phải xin phép.

Một là tiêu chí về không gian vật lý.

Nếu hoạt động trưng bày diễn ra ở không gian công cộng như vỉa hè, đường phố, quảng trường thuộc sở hữu công cộng, hay những khu vực nhạy cảm về an ninh, quốc phòng như khu vực gần biên giới, khu vực xung quanh các kho vũ khí, thì có thể phải xin phép.

Nếu diễn ra ở không gian tư nhân thì cơ bản là không phải xin phép. Quyền lực nhà nước dừng lại ở bậc thềm nhà dân, trừ một số trường hợp đặc biệt.

Hai là tiêu chí về an toàn, an ninh.

Dù trưng bày ở không gian tư nhân nhưng trong thời kỳ thiết quân luật, thời kỳ chiến tranh, thời kỳ dịch bệnh thì có thể phải xin phép.

Những trường hợp buộc phải xin phép, như vậy, rất hãn hữu. Theo lẽ thường, ngoài những trường hợp hãn hữu đó, công dân có quyền trưng bày tranh mà không cần xin phép chính quyền.

Chính quyền cần hạn chế tối đa việc can thiệp vào những sinh hoạt dân sự như vậy của người dân, tránh dựng lên những hàng rào pháp lý bất hợp lý ngăn cản người dân thực hành quyền của mình. Bên cạnh đó, chính quyền có nghĩa vụ phải bảo vệ không gian dân sự đó khỏi những sự can thiệp bất chính như trộm cướp, hành hung, phá hoại, v.v.

Tuy vậy, mặc dù nghị định không rõ ràng, cách áp dụng nghị định đang cho thấy rằng chính quyền diễn giải nó theo hướng bắt buộc xin cấp phép đối với mọi hoạt động triển lãm mỹ thuật, bất kể nó diễn ra ở trụ sở một công ty tư nhân hay ở quảng trường. Nếu không xin phép thì sẽ bị xử phạt.

Điều đó khiến cho trên thực tế, công dân không có quyền tổ chức triển lãm nghệ thuật, trừ khi được chính quyền cho phép. Đây là thứ tư duy ban phát quyền, hoàn toàn ngược lại với các nguyên tắc căn bản của một hệ thống pháp luật tôn trọng tự do.

<https://www.luatkhoea.org/2022/08>